

Nr 16.

Ankom till Riksdagens kansli den 14 mars 1910 kl. 8 e. m.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande nr 6 öfver en inom kammaren väckt motion angående lagstadgad maximalarbetstid i hälsofarliga industrier och yrken.

Uti en inom Andra kammaren väckt motion nr 190 ha herrar *Kropp* och *Svensson* i Nyköping hemställt, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i hvilken utsträckning en lagstadgad maximalarbetstid må bestämmas för arbetare och biträden i hälsofarliga industrier och yrken, samt att Kungl. Maj:t därefter må för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning kan föranleda.

Såsom motivering härtill har anförts följande.

»Vid 1908 års riksdag väcktes i Andra kammaren af herr Värner Rydén m. fl. en motion, nr 245, hvori efter en utförlig motivering yrkades: »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning, huruvida och i hvilken utsträckning en maximalarbetsdag af 48 timmar under en vecka och 8 timmar under ett dygn må bestämmas för arbetare och biträden i industriellt och därmed jämförligt yrke, handverk, byggnadsarbeten af alla slag, transportväsende och därmed sammanhörande arbeten samt statens och kommunens arbeten och företag, samt att Kungl. Maj:t därefter må för Riksdagen framlägga de förslag, hvartill denna utredning kan föranleda.»

Motionen afstyrktes af det utskott, andra tillfälliga, som förberedande behandlade densamma, och den blef också i kammaren afslagen efter en längre debatt. Uti utskottets motivering heter det emellertid bland annat:

Bih. till Riksd. Prot. 1910. 9 Saml. 2 Afd. 2 Band. 15 Häft. (Nr 16.) 1

»På anförda skäl anser utskottet synnerliga betänkligheter möta för bifall till motionärernas hemställan. Utskottet har därvid dock icke låtit sig ledas af den uppfattning, att icke staten både kan hafva rätt och plikt att ingripa till arbetstidens förkortande, där denna tids öfverdrifna längd ur hälsovårdssynpunkt innebär verklig våda för samhället eller individen. Men utskottet saknar skäl att i anledning af den nu föreliggande motionen ingå på denna fråga.»

Under debatten i kammaren yttrade en framstående industriidkare, herr Vennersten, efter att ha redogjort för de skäl han för sin del hade emot motionen, att hans betänkligheter dock icke finge fattas som om han ville motsätta sig en begränsning af arbetstiden, där sådan kan finnas vara af hygieniska eller andra giltiga skäl nödvändig. Häraf synes framgå, att motståndarna till det i ofvannämnda motion framställda yrkandet likväl ansågo det ställt utom tvifvel, att en begränsning af arbetstiden i vissa fall är nödvändig, och särskildt utskottets yttrande synes tyda på att om det haft anledning att ingå på frågan om lagstadgad maximalarbetstid inom hälsofarliga industrier, så skulle utskottet därvidlag tillstyrkt åtgärders vidtagande. Redan 1895 beslutade Andra kammaren, i anledning af en utaf herr F. Berg väckt motion, att i en skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, »att Kungl. Maj:t täcktes genom sakkunniga personer utreda, huruvida och i hvad mån åtgärder äfven i vårt land kunna vara behöfliga och lämpliga för ordnandet af förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare beträffande reglerandet af arbetstiden inom sådana fabriker och andra industriella inrättningar, i hvilka arbetet genom sin art menligt inverkar på arbetarens hälsa». Frågan föll emellertid genom Första kammarens afslag. Vi vilja nu bringa denna fråga till förnyad pröfning af Riksdagen. Vi vilja dock därvidlag kraftigt betona, att vi, i likhet med motionärerna 1908, äro lifligt öfvertygade om nödvändigheten af statens ingripande i och för en reglering och förkortning af arbetstiden i enlighet med hvad i deras motion ifrågasattes. En af de viktigaste af alla skyddsåtgärder är förvisso en lagstadgad maximalarbetsdag, hvarigenom oerhördt mycket af de faror till lif och hälsa, som nu hota arbetsklassen, skulle undanröjas.

Då vi nu ändock vilja rycka ut en del ur det hela, det vill säga förorda åtgärder i fråga om arbetstiden inom *hälsofarliga industrier*, beror detta således icke på att vi för vår del vilja frånträda det af motionärerna 1908 framförda krafvet. Men då vi icke hysa förhoppning om att en sådan förändring i uppfattningen inom Riksdagen skett, att ett återuppreparande af detta kraf *nu* skulle krönas med framgång och då lagstift-

ningens ingripande i fråga om arbetstidens begränsning inom *hälsofarliga industrier och yrken* synes i allra högsta grad trängande, vilja vi som sagdt nu föra fram den frågan. Vi skola anföra ett exempel, som tydligt åskådliggör, hur litet det oftast under nuvarande förhållanden tages hänsyn till arbetarnes lif och hälsa, och den risk dessa äro utsatta för.

Vid en filfabrik i Eskilstuna hade i april 1907 efter framställning från arbetarne träffats öfverenskommelse om en arbetstid af 48 $\frac{1}{2}$ timmar per vecka eller 8 $\frac{1}{2}$ timmar per dag utom lördagar, då det endast skulle arbetas under 6 timmar. Denna ömsesidiga öfverenskommelse förklarades skola gälla till efterrättelse till den 2 augusti 1908 med 2 månaders ömsesidig uppsägning. Det hade sålunda kommit till stånd ett formligt aftal mellan arbetarna och fabriksledningen. Den 5 maj 1908 blefvo emellertid sliparna vid ifrågavarande fabrik utan vidare tillsagda, att från och med den 6 maj skulle deras arbetstid *utsträckas* till 10 timmar per dag, det vill säga 59 timmar per vecka. Då de vägrade ingå på detta, förklarades de *afskedade*. Fabriksledningen förklarade, då man vädjade till aftalets bestämmelser, att man var absolut nödgad att införa den längre arbetstiden, för att sliparna skulle hinna undan för filhuggarna, som genom dem blefvo hindrade. Filhuggarna själfva, som ju borde vara omdömesgilla i detta hänseende, förklarade emellertid, att de icke förmärkt någon arbetsbrist. Då uti arbetsgifvarnas tidningsorgan på platsen, vid behandlingen af den uppståndna konflikten, med styrka framhäfdes, att alla fabriker i utlandet i genren hade 10 timmars arbetstid och med hänsyn till andra omständigheter, måste man beklagligtvis ovillkorligen komma till den uppfattningen, *att det i verkligheten var den korta arbetstiden, åttatimmarsdagen, arbetsgifvaren ville åt*, och att för det syftets ernående de andra skälen tillgripits. Alltnog, sedan lockout pågått hela sommaren, lyckades man efter många biläggningsförsök vinna enighet om att hänskjuta frågan till skiljedom. Skiljenämnden, som erhöll en för arbetarna olycklig sammansättning, afgjorde tvisten till förmån för arbetsgifvaren, det vill säga arbetarne dömdes till den längre arbetstiden.

Nu äro som bekant slipare- och smärglaryrkena och särskildt stockstensslipningen, som det här närmast var fråga om, de hälsofarligaste inom järnmanufakturindustrien med en, enligt statistiken, mycket hög sjuklighets- och dödlighetsprocent. Kastar man en blick tillbaka på raden af enbart i lungshot affidna slipare vid just den fabrik, från hvilken ofvannämnda exempel härleder sig, kommer man till följande resultat beträffande tiden 1893—1906:

	Född	Död	Varit slipare i	Ålder vid dödsfallet
Lars Svensson	1845	1893	12 år	48 år
Brant.....	1840	1893	12 »	53 »
Alfr. Larsson.....	1860	1896	8 »	36 »
J. A. Skott	1862	1897	6 »	35 »
Axel Svensson	1868	1898	5 »	30 »
F. J. Andersson	1850	1897	6 »	37 »
Otto Gustafsson.....	1869	1902	5 »	33 »
Ludvig Brunstedt	1863	1903	10 »	40 »
L. A. Agge	1862	1903	7 »	34 »
Axel Brunstedt	1866	1900	7 »	34 »
Otto Gustafsson.....	1875	1905	5 »	30 »
Sven Eriksson ..:.....	1863	1906	3 »	43 »

Förutom dessa tolf i lungshot affidna, skulle från samma arbetsplats kunna ytterligare antecknas några personer, som under senare åren affidit i lungshot, men på grund af att man icke känner huru länge dessa arbetat i yrket, hafva de här icke omnämnts. Med denna under årens lopp vunna erfarenhet, borde det stått klart för vederbörande arbetsgifvare och äfven skiljenämnden, att yrket i fråga är i afsevärdt högre grad än andra yrken hälsofarligt, och att bland andra skyddsåtgärder, som inom detsamma äro nödvändiga för att neutralisera hälsofarans ödesdiga verkningar, äfven en kort arbetstid måste ingå. Det är ju nämligen sakkunskapens samstämmiga mening, att i skyddet mot yrkesfara bör ingå en väl anpassad arbetstid. Men här togs ingen hänsyn; arbetarna tvingades till underkastelse att vistas två timmar längre hvarje dag vid det arbete, som fräter sönder deras lungor, och i hvilket de äro dödsdömda. Detta är som sagdt endast ett exempel på hur litet det under nuvarande förhållanden kan tagas hänsyn till arbetarnes lif och hälsa. Att på annat sätt än genom lagstiftning råda bot på missförhållandena i detta afseende, torde vara omöjligt. De förluster samhället lider genom yrkessjukdomarna äro långt större än de som orsakas genom olycksfall. Någon svensk statistik öfver yrkessjukdomarnas härjningar finnes ej, och den enda utländska mera fullständiga läran vara den af professor Harald Westergaard uppgjorda, hufvudsakligen hämtad från England, i hans arbete »Mortalität und Morhidität». Vi an-

föra här en tabell, som med ledning af siffrorna i nämnda arbete uppgjorts af yrkesinspektör Th. Fürst.

Sammanställning af dödlighetssiffror för industriarbetare.

Yrkesgrupp		Relativa dödsfallssiffror enl. Westergaard genom sjukdomar										
		Summa dödsfall	i andningsorganen	i tuberkulos	i blodet	i matsmältningsorganen	i alkoholism	i urinsystemet	i nervsystemet	i kräfta	olycksfall	öfriga orsaker
Medeltal för befolkningen		1,000	224	192	132	58	13	44	102	47	56	132
1	a Stenhuggeri	1,176	307	269	137	42	8	29	75	58	120	131
	c Porslinsfabrik	1,706	668	333	227	66	9	63	123	35	20	162
	c Tegelbruk	741	201	84	105	44	8	32	79	45	37	106
	d Glasbruk	1,487	445	295	157	67	24	63	155	54	59	168
2	Gasverk.....	1,077	338	183	158	43	7	42	76	59	48	123
	Kolarbetare	1,528	472	215	221	78	29	50	98	56	144	165
4	a Smidesfabrik	914	233	159	136	54	10	48	85	45	33	119
	a Nyckelfabrik	925	205	223	104	45	9	50	108	45	30	106
	a Fil- & kniffabrik.....	1,412	421	336	153	67	12	62	109	58	36	158
	b Mek. verkstad	1,070	270	195	148	64	10	51	102	47	54	129
	b Vagnfabrik	1,040	250	187	134	53	9	68	105	50	44	138
	b Gevärsfaktori	1,228	325	324	153	63	29	8	105	57	20	144
	c Instrumentverkstad	977	206	240	105	66	9	49	94	43	29	136
	c Urfabrik	936	193	234	94	66	11	45	95	47	12	139
	d Metallindustri	1,111	281	238	137	62	10	54	101	49	34	145
	6	a Sågverk.....	768	154	123	124	43	11	33	77	58	35
b Träsvarfveri		1,088	276	250	137	50	18	36	109	42	36	134
b Hjulfabrik.....		778	172	134	103	53	9	30	96	34	27	120
b Snickerifabrik		979	217	248	135	45	14	43	90	44	23	120
7	a Yllefabrik	991	256	191	131	63	3	45	100	49	21	132
	a Bomullsfabrik	1,141	338	202	152	64	10	42	114	39	26	154
	a Sidenväfveri	921	227	194	126	50	9	44	86	43	16	126
	b Färgeri	1,370	363	261	194	74	10	56	128	52	40	192
	c Repslageri.....	928	267	219	118	42	5	45	45	55	38	94
9	a Skrädderi	989	195	271	121	59	12	46	98	46	22	119
	c Skofabrik	920	181	256	121	46	9	40	81	50	21	115

Y r k e s g r u p p		Relativa dödsfallssiffror enl. Westergaard genom sjukdomar										
		Summa dödsfall	i andningsorganen	i tuberkulos	i blodet	i matsmältningsorganen	i alkoholism	i urinsystemet	i nervsystemet	i kräfta	olycksfall	öfriga orsaker
10	Tapetserareyrket	1,087	271	193	135	59	15	53	101	62	62	136
11	a Kvarn	845	223	143	112	43	4	24	78	46	43	129
	b Bageri	920	207	185	130	66	11	49	69	45	25	133
	d Bryggeri	1,427	315	273	195	106	41	78	125	70	50	174
	g Slakteri	1,096	209	195	157	87	35	48	105	57	39	164
12	c Boktryckeri	1,096	214	326	133	65	10	52	98	48	19	131
	d Bokbinderi	1,060	218	325	115	43	16	47	74	60	11	151
14	Målareverkstad	1,120	224	217	142	53	13	84	131	53	52	151
	Timmermän	783	154	172	106	45	8	34	71	44	39	110
	Murare	1,001	251	225	130	45	10	37	83	45	54	121
	Taktäckare	1,322	315	255	179	45	16	82	80	63	133	154
	Jordbruksarbetare	613	115	106	83	40	4	24	51	36	39	109

Medeltalsdödssiffran för hela befolkningen är här satt till 1,000, hvar efter dödsfallssiffran för olika yrken erhållit ett mot denna efter dödsfallsfrekvensen proportionellt tal. Dödsfallssiffrorna för de olika sjukdomarna relatera sig sedan till de totala dödsfallssiffrorna för de olika yrkena, hvarigenom vinnes, att samtliga i tabellen förekommande siffror äro direkt jämförbara.

Den stora variationen af dödlighetssiffrorna särskildt för tuberkulosen, som här framträder, kan endast förklaras genom den större eller mindre disponibilitet som arbetet inom särskilda yrken synes medfört, och det torde därför med fog kunna sägas, att tuberkulosen är en yrkessjukdom. Att så är förhållandet framgår äfven, för att taga exempel från vårt land, af lungсотens härjningar bland arbetarna inom järnmanufakturen i Eskilstuna. Den tillförlitligaste statistiken därvidlag torde vara Eskilstuna sjukassors centralförsamlings sjukbesökares årsrapporter. Dessa visa för åren 1905—1909 följande:

	Dödsfallsantalet inom sjukkassorna.	Däraf i lungdot
1905	28	10
1906	43	12
1907	37	10
1908	43	10
1909	34	7.

Tager man äfven hänsyn till att den sjukdom, som näst lungdoten kräfver de flesta offren, med ända upp till 9 dödsfall pr år, är lunginflammation, så framstår synes det oss tydligt, hur förhärjande järnindustrin är för hela denna industribefolkning. Att tuberkulosen framträder som en yrkesjukdom bevisas äfven af de siffror, som kunna hämtas ur ett betänkande, som afgifvits af kommittén för åtgärder mot människotuberkulos och hvaraf framgår: att medan iakttagna lungdödsfall pr 1,000 individer bland till jordbruksnäringen hörande yrken i medeltal är: för män 1,77 och för kvinnor 2,35, så utgör motsvarande siffror för industriella yrken för män 6,80 och för kvinnor 16,62.

Men för enstaka industriella yrken stiga dessa siffror rent ohyggligt:

	för män	kvinnor
så inom tobaksindustrin	17,02	35,62
porslinsindustrin	16,82	15,20
typografyrket	21,77	19,12
bokbinderiyrket	24,24	33,48.

Det anförda torde vara nog för att visa, hur vissa industrier mer än andra och mer än annat arbete predisponera för sjukdomar, där de icke rent af framkalla direkta yrkessjukdomar. Att motståndsförmågan mot sjukdomarna nedsättes hos arbetaren genom för lång och tröttande arbetstid ligger i öppen dag, och däraf följer att öfriga skyddsåtgärder, hvilka ju sällan kunna absolut afvända hälsofaran, bli förfelade, om icke samtidigt en afvägning af arbetstiden sker.

Lif, hälsa och arbetskraft är den förnämsta nationalförmögenheten; det åligger förvisso samhället att så väl som möjligt vårda denna. Därför är det också nödvändigt, att staten undersöker, huruvida icke en lagstadgad maximalarbetsdag inom hälsofarliga industrier och yrken är af behovet påkallad såsom ett verksamt medel vid yrkessjukdomarnas, särskildt tuberkulosens, bekämpande.»

*Utskottets
yttrande.*

Med införandet af maskindrift förändrades arbetarens ställning fullständigt inom produktionen. Äfven arbetstiden blef olika mot förr. Det i fabrikerne nedlagda kapitalet måste begagnas på ett sätt, som åstadkom största möjliga afkastning och eftersom detta bäst skedde, när driften var i oafbruten gång, visade sig snart en benägenhet att utsträcka arbetstiden för den vid maskinen sysselsatta arbetaren. Uti flertalet länder förmåla de första årtiondena efter industrialismens införande om mångfaldiga exempel, som bekräfta att denna tendens framkallats af den nya produktionsmetoden. Småningom uppstod likväl under inflytande af framstående humanitära personligheter och den begynnande arbetarrörelsen en reaktion mot de allvarliga missförhållanden, hvartill arbetsdagens förlängning småningom ledt. Det blef nödvändigt ingripa för att åtminstone hindra barns och kvinnors förödande under 16—18 timmars arbetstid uti yrken, som skadade deras hälsa.

Sedan denna tid, som, hvad England angår, kan dateras från år 1848, då 10 timmars arbetsdag lagstadgades inom textilindustrin, har den vaknande insikten om behovet att ekonomiskt hushålla med kroppskraften och arbetarnes egna med nyorganiserad makt framförda anspråk på kortare arbetstid medfört, att frågan om lagstadgad maximalarbetsdag hållit uppmärksamheten fången och framtingat åtgärder från statsmakternas sida uti olika länder, när sådana omständigheter förelegat, som påkallat åtgärder från det allmänna.

Det har emellertid visat sig, att detta spörsmål är synnerligen svårt att lösa. Det har därför under det praktiska reformarbetet befunnits lämpligt att under nuvarande förhållanden begränsa ansträngningarna att åstadkomma kortare arbetstid till sådana yrken, som framför andra menligt inverka på arbetarnas hälsa. Den af herrar Kropp och Svensson väckta motionen är i och för sig ett symptom på att man hos oss anser sig böra slå in på denna reformväg, som sedan åtskilliga år medfört resultat i andra länder.

En kortfattad öfversikt af den utländska lagstiftningens nuvarande ståndpunkt i detta afseende torde här vara på sin plats.

England.

Sedan 1893—1894 har 8 timmars dagen införts uti flottans arsenaler och arméns verkstäder och genom 1908 års lag har den äfven genomförts för grufindustrin. Emedan 7 timmars dagen redan förut tillämpades i Durham och Northumberland fick denna lag större betydelse endast för Skottland, Lancashire och Wales. Genom 1901—1907 års »Factory and Workshop Act» har för öfrigt äldre lagar, som behandla barns och kvin-

nors arbete kodifierats och fullständigats. En kortare arbetstid har härvid på grund af hygieniska skäl fastställts för textilfabriker än för andra industrier.

Äfven i Tyskland börja reformerna med begränsning af barns och kvinnors arbetstid — 1891 lagstadgades 11 timmars maximalarbetsdag för kvinnor (mellan $\frac{1}{2}6$ f. m.— $\frac{1}{2}9$ e. m.). Senare har arbetstiden för vuxna manliga arbetare enligt § 120 uti der Gewerbeordnung (ändrad den 28 dec. 1908) begränsats uti vissa yrken, så att högst 12 timmar gälla för bagerier och konditorier; uti mjölkvarnar skola 8 och i ångvarnar 10 timmars hvila förunnas arbetarna under dygnet; uti värdshusrörelsen skola arbetarna erhålla en oafbruten hvila af 8 timmar 7 gånger i veckan; uti stenindustrin och vid arbeten, som fordra handhafvande af blymaterial, skall arbetstiden vara 10 timmar, vid sandstensförädling 9 timmar och vid arbete i blyhyttor och ackumulatorfabriker 8 timmar högst; vid vulkanisering af gummivaror får arbetstiden ej öfverskrida 4 timmar, när kolsvafva (Schwefelkohlenstoff) användes och minst 1 timmes paus måste anordnas efter 2 timmars arbete. »Die Seemannsordnung» 1902 föreskrifver 4 timmars vakt om vakt för däck- och maskinpersonalen, såvida traden icke är transatlantisk, då på 4 timmars vakt maskinpersonalen åtnjuter 8 timmars hvila. Handelsbiträden äro sedan 1900 lagligen tillförsäkrade minst 10 timmars oafbruten hvila efter arbetstidens slut, en hvila, som i städer med 20,000 invånare eller däröfver eller i butiker med 2 eller flera biträden ökas med 1 timme. Middagspausen skall vara $1\frac{1}{2}$ timme såvida måltiden icke intages inom samma hus där arbetet bedrifves.

Utom tyska riket ha enskilda stater lagstiftat i ämnet. Sålunda får grufdrift i *Preussen* ej bedrifvas med längre arbetstid än 6 timmar, därest den vanliga temperaturen plägar öfverskrida 28° C.; uti *Bayern* har 8 timmars dagen lagstadgats för grufvorna. I statens verkstäder och vid järnvägarna uti *Preussen* och *Hessen* arbetas högst 9 timmar.

Redan 1840 genomfördes 10 timmars och 1868 8 timmars arbetsdagen uti statens verkstäder. I många stater ha 8 timmarsdagen införts såsom vid gruf-, gatu-, vattenbyggnads- och smältugnsarbeten, men emedan en lagstiftning om arbetstidens begränsning flerstädes anses författningsstridig, har 8 timmarsdagen ej fått någon större tillämpning.

År 1885 fastställdes en allmän maximalarbetsdag om 11 timmar och 1901 bestämdes 9 timmars skift under grufarbete, hvarvid in- och utfärd vid grufvan medräknas. Enligt 1908 års förordning, som stöder sig på 1907 års yrkeslag, angående bly- och zinkhyttor föreskrifves under vissa

arbeten 6 timmars skift med högst 4 timmars nettoarbetstid. Ej oftare än 3 gånger i veckan får arbetare användas till dylikt arbete. För barns och kvinnors arbete finnas särskilda bestämmelser angående arbetstiden.

Schweiz. Sedan 1877 har 11 timmars maximalarbetsdag införts genom förbunds-lagstiftning. Uti särskildt hälsofarliga yrken kan förordnande ske om tidens ytterligare inskränkning. Några enskilda kantonen såsom t. ex. Zürich ha minskat tiden till 9 timmar. För barn och kvinnor finnes särskild lagstiftning angående arbetstiden m. m.

Frankrike. År 1890 lagstadgades viss arbetstid för barn och kvinnor uti industri-ellt yrke och år 1900 bestämdes genom lag att uti blandade yrken (vuxna män jämte kvinnor och barn) en 11 timmars maximalarbetsdag omedelbart skulle införas och efter 4 års tid successivt minskas till 10 timmars. Enär detta slag af yrken utgör ungefär $\frac{2}{3}$ af samtliga, så har lagen haft betydlig inverkan på den inträdda allmänna begränsningen af arbets-tiden. För grufarbetare lagstadgades år 1905 9 timmars maximalarbetsdag, som år 1909 minskats till 8 timmars.

Ryssland. Redan 1897 fastställdes en 11 $\frac{1}{2}$ timmars maximalarbetsdag för alla yrken; 9 timmars dag tillämpas vid statens järnvägar och verkstäder.

Norge. Genom 1906 års lag begränsades arbetet uti bagerier till 12 timmar om dagen och 10 om natten, måltids- och rasttimmar inberäknade. Enligt 1909 års fabriktillsynslag kan vederbörande departement under vissa förut-sättningar fastställa kortare arbetstid för sådana anläggningar och företag, som äro förbundna med särskild fara för lif, hälsa, lemmar eller öfverans-trängning. Beträffande barn och kvinnor gäller 1895 års lag.

Neder-länderna. I ugnar, torkinrättningar o. d. med en temperatur öfverstigande 40° C äfvensom i vissa arbetslokaler (såsom kalkkvarnar och sliperier), hvar-ifrån skadliga ångor och damm ej kunna på tillfredsställande sätt aflägs-nas, få arbetarna ej uppehålla sig längre tid, än som arbetsinspektören med-gifvit i verkstadsreglementet (Kung. ang. säkerhetslagens tillämpning 1896).

Danmark. För barn och kvinnor finnes genom 1901 års lag bestämmelser an-gående arbetstid uppställda, men någon maximalarbetsdag har däremot icke införts för vuxna arbetare.

Hvad begränsningen af arbetet under söndagarna angår, finnes lag-stiftning i detta syfte uti ett flertal länder, som yrkesfarekommittén om-nämner i sitt betänkande.

Hvad vårt eget land angår, förekommer redan uti 1870 års förord-ning angående tillverkning af fosfortändstickor ett stadgande om en regle-ring af arbetstiden, så att bl. a. ingen må användas längre tid än sex

månader i sänder vid tändmassans beredning eller tändstickornas neddoppning och, sedan han upphört med detta arbete, icke ånyo därtill användas förrän »två månader förflutit utan att därunder någon för hans hälsa skadlig inverkan af arbetet försports». År 1881 utges förordningen om minderårigas användande i fabrik, handverk eller annan handtering och 1889 utfärdas lagen angående skydd mot arbetsfara, hvartill kommer 1900 års lag angående minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke, samt de under förra åren beslutade lagarna om förbud mot kvinnors nattarbete och viss butiksstängningstid. Den i näringsfrihetsförordningens 12 § 2 mom. förekommande bestämmelsen, att näringsidkare skall vid sina biträdens eller arbetares behandling och sysselsättning fästa behörigt afseende å deras hälsa och arbetsförmåga, torde, som yrkesfarekommittén säger, praktiskt taget vara blott att anse som ett välmående råd.

Äfven om frågan angående viss maximalarbetsdag icke blifvit i lag fastställd för män, så har frågan likväl före 1908 framförts genom motion i Riksdagen år 1856 af N. Hansson samt åren 1886 af S. A. Hedlund — för tullskyddade näringar — och 1891, 1893, 1895 af Fr. Berg. Det gällde 1891 »reglerandet af arbetstiden, särskildt inom alla sådana näringsgrenar, som äro underkastade yrkesinspektion», men förändrades 1893 och 1895 till »sådana fabriker och industriella inrättningar, i hvilka arbetet genom sin art menligt inverkar på arbetarens hälsa». Det sistnämnda året bifölls motionen uti Andra kammaren, men saken föll på grund af motståndet i den Första.

Den år 1905 tillsatta yrkesfarekommittén, som skulle revidera 1887 och 1900 års lagar, har ej kunnat undgå att beröra föreliggande spörsmål, men kommittén säger själf uti sitt den 9 december 1909 afgifna betänkande (sid. 84 i) att densamma »af flera skäl och synnerligast med hänsyn till Riksdagens vid flera tillfällen ådagalagda, afvisande hållning i frågan, ej ansett sig i förevarande lag böra upptaga några *allmänna* bestämmelser rörande arbetstidens begränsning». Emellertid föreslås uti § 7 i) söndagshvila för arbetarna, när arbetets natur det medgifver, och lagförslaget innehåller uti samma paragraf en annan bestämmelse, som ger möjlighet till ett ingripande på det speciella område herrar Kropps och Svenssons motion behandla. Det heter uti § 7 e): »tiden för arbetares användning till särskildt hälsofarlig sysselsättning skall tillbörligen inskränkas». Motiveringen härtill, som återfinnes på sid. 81, lyder: »Med denna punkt har kommittén velat rikta uppmärksamheten på en, enligt kommitténs förmenande alltför litet beaktad, medverkande orsak till yrkessjukdomar. Såväl arbetsgifvare som arbetare

förbise synnerligen ofta nödvändigheten af att bryta af ett hälsofarligt arbete i tid, det vill säga innan kroppens reaktionsförmåga öfvervunnits. Dylika åtgärder med åtföljande ombyte af arbetare eller sysselsättning te sig naturligtvis från både arbetsgifvar- och arbetarsynpunkt i många fall besvärande, men torde nog i regel låta sig vidtaga utan svårare olägenheter», — — — — »Förevarande stadgande afser ej blott sådana sysselsättningar, hvilkas hälsofarliga inverkan är mer uppenbar och hastigt verkande, såsom arbete i skadliga gaser eller ovanligt stark hetta, och där det gäller en eller annan timmes längre eller kortare *arbetstid*, utan kommittén har med detta stadgande äfven åsyftat att nå *sysselsättningar* med mer långsamt verkande, hälsofarligt inflytande. Exempelvis torde arbetet med så kallad torrslipning, som ju i regel är synnerligen hälsofarligt, för närvarande mångenstädes bedrivas på sådant sätt, att en och samma arbetare användes därtill år efter år, till dess han drabbas af sjukdom och förtidig död. Nu synes det emellertid kunna ifrågasättas, huruvida det ej skulle vara möjligt att undvika en dylik ödesdiger följd af torrslipning genom att låta arbetaren hålla på därmed endast en begränsad, kortare tid åt gången, t. ex. några månader och därefter sysselsätta honom med annat, för andningsorganen oskadligt arbete under en tid, som vore tillräcklig för att tillåta nämnda organ att fullt återhämta sin motståndsförmåga.»

Ehuru kommittén sålunda anser inskränkning af arbetstiden uti vissa yrken vara erforderlig, har den ej ansett lämpligt att föreskrifter i detta syfte intagas uti en af Konung och Riksdag gemensamt stiftad *lag*, hvarför uti förslagets 11 paragraf stadgas följande: »Finnes för viss sysselsättning eller användning af visst redskap behof af ytterligare föreskrifter till förekommande af olycksfall eller ohälsa i arbete, ankommer på *Konungen* att därom förordna.» På grund af hos oss redan utbildad praxis och med ledning af erfarenheten från utlandet har kommittén nämligen funnit bäst att verkställa en sådan uppdelning, hvarigenom de mer *allmängiltiga bestämmelserna*, såsom varande af grundläggande betydelse och mer ägnade att äga bestånd för framtiden, böra få karaktär af lag, medan *specialföreskrifterna*, som kunna behöfva ändras och fullständigas under teknikens rastlösa utveckling, böra på enklare sätt än genom lag utfärdas. Enligt kommitténs förslag till organisation af skyddslagstiftningens myndigheter, skulle ett *arbetsråd* erhålla till hufvudsaklig uppgift att tillhandagå Kungl. Maj:t med utarbetande af förslag till dylika specialförfattningar. Det skulle bestå af tre s. k. opartiska ledamöter samt två arbetsgifvar- och två arbetarledamöter. Samtliga ledamöter jämte lika antal suppleanter skulle ut-

ses af Kungl. Maj:t, arbetsgifvar- och arbetarledamöterna med suppleanter dock först sedan arbetsgifvar- och arbetarsammanslutningar inom landet efter kungörelse lämnats tillfälle att föreslå sådana ledamöter och suppleanter. Vid utseende af ledamöter borde beaktas att såväl administrativ som medicinsk sakkunskap blefve företrädd inom rådet. Allmän teknisk sakkunskap ansågs bli företrädd af arbetsgifvar- och arbetarledamöterna.

Af denna redogörelse framgår att ett flertal stater redan infört såväl en allmän maximalarbetsdag som särskild begränsning af arbetstiden uti hälsofarliga yrken samt organiserat vissa myndigheter att tillse lagars och förordningars efterlevnad, medan statsmakterna i vårt land endast kunna anses ha medhunnit det förberedande arbete, som är afsedt att bli grundläggande för lagstiftning och administrativa åtgärder till skydd mot yrkesfaran. Det betänkande yrkesfarekommittén afgifvit, torde emellertid få anses väl ägnadt att bli normerande för statsmakternas verksamhet på detta område under den närmaste tiden, och ehuru utskottet ej kunnat bilda sig något slutgiltigt omdöme i frågan, vill det likväl framhålla, att den fördelning af åtgärderna uti *allmänna bestämmelser*, som kunna sammanfattas uti en af Konung och Riksdag gemensamt stiftad lag, samt på denna stödda specialföreskrifter, som utfärdas af Konungen ensam, synes ge uttryck åt en ändamålsenlig och riktig princip.

Uti föreliggande motion åsyftas emellertid, att hvarje statslig åtgärd till inskränkning af arbetstiden i hälsovådliga yrken skall få karaktären af lag. De mångskiftande förhållanden, som inom industrien motivera ett ingripande till begränsning af den dagliga arbetstiden, torde likväl näppeligen kunna vinna uttryck i en enda lag, utan kräfva speciella stadganden, som lätt förändras med teknikens utveckling, något som bäst sker, om specialförordningar i detta syfte utfärdas, hvarför den af yrkesfarekommittén föreslagna anordningen sannolikt kommer att föredragas.

Motionärerna föreslå att en utredning igångsättes, »huruvida och i hvilken utsträckning en lagstadgad maximalarbetstid må bestämmas för arbetare och biträden i hälsofarliga industrier och yrken». Enligt utskottets mening torde någon tvekan ej förefinnas att en begränsning är nödvändig inom flera yrken, något som äfven yrkesfarekommittén framhåller, men då en revision af yrkesfarelagen så länge varit på dagordningen och ett utarbetadt betänkande nu föreligger, hyser utskottet den förhoppningen att Kungl. Maj:t redan till nästkommande år vill förelägga Riksdagen ett förslag till yrkesfarelag, hvarför något initiativ i frågan enligt utskottets mening icke bör tagas från Riksdagens sida *innevarande* år.

Utskottet har så mycket större skäl till detta uttalande, som det af yrkesfarekommittén föreslagna arbetsrådet på grund af sin sammansättning synes komma att väl lämpa sig för utredningar af det slag motionärerna åsyfta. Det kan därför vara skäl uti att ej genom tillsättande af en tillfällig kommitté föregripa denna permanenta institutions verksamhet, som sannolikt inom en nära framtid kan börjas.

Ehuru utskottet liksom motionärerna tillfullo behjärtar, att en begränsning af arbetstiden i vissa yrken är ett trängande behof, anser det sig af ofvannämnda skäl och med hänvisning till yrkesfarekommitténs betänkande icke kunna tillstyrka motionen.

Utskottet hemställer fördenskull,

att herrar Kropps och Svenssons motion icke må af
Andra kammaren bifallas.

Stockholm den 14 mars 1910.

På utskottets vägnar:

ERIK PALMSTIERNA.
